

Nr 213.

Av fröken **Vinge**, om inrättande av en gallringsavdelning vid riksarkivet.

Riksdagens revisorer har vid upprepade tillfällen uppmärksammat utvecklingen på det statliga arkivväsendets område och därvid särskilt framhållit nödvändigheten av effektivare gallringsåtgärder i de statliga arkiven. Bakgrunden till revisorernas olika initiativ på detta område har varit den väldiga ökning av det statliga arkivbeståndet, som blivit en följd av förvaltningens expansion, samt de allt större lokalsvårigheter och kostnader, som ansvällningen av arkivalierna medfört för statsverket.

Ett direkt resultat av 1938 års revisorers uttalanden var tillsättandet av 1940 års arkivsakkunniga. Dessa sakkunniga genomgick i enlighet med sina direktiv väsentliga delar av statsförvaltningens arkiv och föreslog därvid vittgående gallringsföreskrifter. Som exempel på de omfattande gallringar, som föranleddes av de sakkunnigas förslag, kan nämnas, att av kommissionsarkiven från första världskriget, som omfattade 3 700 hyllmeter, gallrades inte mindre än 3 300 hyllmeter, d. v. s. 90 %.

Den ekonomiska betydelsen för statsverket av sådan gallring har bl. a. understrukits av 1951 års revisorer, som framhållit, att värdefulla utrymmen därigenom kunnat vinnas för andra ändamål, och som dessutom påpekat, att det inte är obetydliga belopp, som tillföres statsverket genom att man säljer utgallrat papper till förmalning. Liknande synpunkter anföres i den till årets riksdag avlämnade revisionsberättelsen (§ 20), som dock endast tar sikte på en del av de statliga arkiven, nämligen länsstyrelsernas arkiv.

Det kan tilläggas, att utrymmesbristen på många håll medfört tidsödande och kostsamma omflyttningar såväl inom lokalerna som mellan olika lokaler. Sålunda uppger arkivsakkunniga som ett exempel, att kostnaderna för omflyttning och transporter av de ovannämnda kristidsarkivalierna jämte hyllinredning m. m. under årens lopp sprang upp till inemot 50 000 kronor. Mycket skulle alltså ha inbesparats, om gallringen hade kunnat verkställas i samband med krisorganens avveckling 25 å 30 år tidigare.

Emellertid ger en efterhandsgallring långt ifrån alltid resultat, som motsvarar det omfattande arbete som en sådan innebär. Det är därför ett huvudintresse för statsverket att gallringsföreskrifter för nytillkommande arkiv upprättas och fastställs i tid och att redan existerande gallringsföreskrifter revideras med inte alltför långa tidsintervaller. Därvid får man dock inte bortse från att gallring av arkivalier är en vanskelig sak, och att en oriktigt bedriven gallring kan medföra obotliga skador både för veder-
Bihang till riksdagens protokoll 1954. 4 saml. Nr 213—219.

börande myndighet och för forskningen. Som riksarkivet framhållit i sin skrivelse till konungen den 16 oktober 1951 kräver upprättandet av gallringsförslag en intim samverkan mellan vederbörande förvaltningsmyndighet och sakkunnig arkivmyndighet, varvid stora krav ställs på ett vetenskapligt bedömande av arkivaliernas betydelse för forskningen. Riksarkivet har också påpekat, att man måste kontrollera om och hur gallringen verkställs. Ibland har utfärdade gallringsbrev inte effektuerats av myndigheterna, ibland har gallring skett i större omfattning än gallringsbrevet medger.

Arkivsakkunniga förklarade i skrivelsen till konungen den 30 augusti 1951 att de ansåg det uppenbart, att den centrala ledningen av gallringen inom statsförvaltningens arkiv måste utövas av riksarkivet, och att en initiativtagande och ledande medverkan från riksarkivets sida utgör en nödvändig förutsättning för en effektiv övervakning av arkivbildning och arkivvård samt en rationell gallring. De sakkunniga underströk att denna verksamhet kräver en förstärkning av riksarkivets organisation och en utökning av dess personal och betonade, att »den mycket begränsade merkostnad, som en personalförstärkning här skulle innebära, mer än väl kompenseras av de påtagliga fördelar och de säkerligen betydande besparingar, som skulle vinnas inom statsförvaltningen, om riksarkivet sattes i stånd att på ett rationellt sätt öva tillsyn över det hastigt framväxande statliga arkivväsendet». Även 1951 års revisorer ansåg, att det borde ankomma på riksarkivet att fullgöra uppgiften som serviceorgan för det offentliga arkivväsendet. Revisorerna anförde: »En sådan utvidgning av riksarkivets uppgifter, syftande till att ernå en effektiv övervakning av statsförvaltningens arkivbildning, arkivvård och arkivgallring, måste emellertid, även om den skulle kräva någon personalförstärkning, betraktas som en rationaliserings- och besparingsåtgärd». Statsutskottet underströk dessa synpunkter i sitt utlåtande nr 145 år 1952 (punkt 17) och uttalade, att ifrågakvarande förslag snarast borde läggas till grund för konkreta åtgärder från statsmakternas sida.

Arkivsakkunniga ansåg, att minst tre befattningshavare erfordrades för att lösa de angivna uppgifterna. (Som framgår av det följande, avsågs härmed endast behovet av vetenskapligt kvalificerad personal.) Denna arbetskraft skulle organiseras som en fristående avdelning. Avdelningschefen skulle självständigt och under eget ansvar i egenskap av biträdande ledamot handlägga och föredraga samtliga gallringsärenden rörande förvaltningsarkiven samt andra i samband därmed stående viktigare frågor. Med hänsyn till hans förhållande såväl till landsarkiven som till förvaltningsorganen liksom till hans ställning som chef för en fristående avdelning och som ledamot av riksarkivet i gallringsfrågor borde han erhålla en relativt hög tjänsteställning. De sakkunniga förordade därvid enligt då gällande tjänsteförteckning lönegrad Ca 31. På grund av den sedermera genomförda

tjänsteförteckningsrevisionen, varvid bl. a. landsarkivarierna uppflyttades från Ca 30 till Ca 33, torde de sakkunnigas förslag med bibehållen relation till landsarkivariernas lönegrad numera böra anses motsvara Ca 34. Vid gallringsavdelningen skulle vidare tjänstgöra dels en arkivarie (numera Ca 27), dels en amanuens i reglerad befordringsgång. Arkivsakkunniga yttrade sig icke beträffande avdelningens behov av biträdespersonal. Däremot föreslog de en höjning av riksarkivets reseanslag från 2 600 till 10 000 kronor årligen på grund av de nya arbetsuppgifterna.

Riksarkivet tillstyrkte i sitt remissyttrande den 16 oktober 1951 arkivsakkunnigas förslag och anförde därvid bland annat följande: »Riksarkivet anser för sin del, att, så vitt nu kan bedömas, arkivsakkunnigas förslag är väl motiverat och att den vetenskapligt kvalificerade arbetskraft, som därigenom skulle komma att tillföras riksarkivet, är av erforderlig storlek. Frågan om utökning av kanslipersonal, som ej beröres i arkivsakkunnigas betänkande, förutsätter riksarkivet komma att upptagas i sitt vederbörliga sammanhang, liksom även frågan om arbetslokaler för den planerade gallringsavdelningen. Riksarkivet menar emellertid, att fullgoda skäl hade förelagat för att låta chefen för gallringsavdelningen intaga arkivråds ställning, icke minst med hänsyn till den speciella kombination av administrativt kunnande och vetenskapligt bedömande, som måste krävas av postens innehavare.»

Motionären har av riksarkivarien inhämtat, att vid fortsatt utredning inom riksarkivet, delvis tillsammans med byggnadsstyrelsen, framkommit såväl att frågan om lokaler för den avsedda avdelningen är möjlig att lösa som att behovet av kanslipersonal kunnat beräknas till en arbetskraft, förslagsvis placerad i Ce 13. — Sistnämnda befattningshavares lönegradsplacering bör enligt motionärens mening betraktas som ett provisorium, intill dess närmare erfarenheter vunnits om arbetsuppgifternas art och omfattning. I enlighet med arkivsakkunnigas förslag om en höjning av anslaget till resekostnader behöver riksarkivets omkostnadsanslag synbarligen höjas med 7 400 kronor.

Riksarkivet erinrade även om arkivsakkunnigas förslag såväl i sina petita för budgetåren 1953/54 och 1954/55 som i sitt yttrande den 18 januari 1954 över riksdagens revisorers till innevarande års riksdag avgivna berättelse, i den del denna avser länsstyrelsernas arkivförhållanden. I sistnämnda yttrande framhölls även följande. »Den 11 december 1953 utfärdades en 'allmän gallringskungörelse' (nr 716), vari ämbetsverken tillerkänts större frihet än tidigare att fatta beslut om utgallring. Då de gallringsbestämmelser föreslogos, som ledde till denna författning, stod det klart, för arkivsakkunniga, att de blivande föreskrifterna måste kombineras med en intensivare inspektionsverksamhet från riksarkivets sida för översyn av ämbetsverkens gallringsåtgärder, och riksarkivet tillstyrkte förslaget under denna förutsättning. Eders Kungl. Maj:t har i den utfärdade kungörelsen ansett

sig böra gå längre än vad som föreslagits, och därmed ställes än större krav på riksarkivet. Det föreskrives, att det åligger myndighet att före utgången av år 1955 och därefter minst en gång vart femte år taga ställning till frågan, huruvida framställning bör göras till Kungl. Maj:t om gallring av handlingar utöver vad i 'allmänna gallringskungörelsen' anges. Det torde vara uppenbart, att upprättandet av gallringsförslag i den omfattning, som på grund av denna bestämmelse erfordras, jämväl kommer att kräva en omfattande kontinuerlig rådgivande medverkan från riksarkivets sida, vilken icke blir möjlig med mindre personalförstärkning erhålles, och att för den skull den ökning av riksarkivets personal som arkivsakkunniga föreslagit, blir än mer påkallad.»

Genom ovannämnda föreskrift i allmänna gallringskungörelsen har riksarkivets behov av personalförstärkning ytterligare aktualiserats. En förutsättning för att myndigheterna före utgången av 1955 skall kunna ta ställning till frågan, huruvida ytterligare gallringar kan göras utöver vad som anges i allmänna gallringskungörelsen är att riksarkivets personal kan medhinna den ingående prövning av handlingarnas gallringsbarhet med hänsyn till administrationens och forskningens behov, som i regel måste föregå detta ställningstagande. Det förefaller uppenbart, att ett beslut om inrättande av den av arkivsakkunniga föreslagna gallringsavdelningen vid riksarkivet måste fattas redan av 1954 års riksdag, om föreskrifterna i nyssnämnda kungl. kungörelse skall kunna uppfyllas.

Med hänsyn till de stora kostnader för statsverket, som ett ytterligare uppskov med inrättandet av den föreslagna gallringsavdelningen uppenbarligen skulle medföra hemställas,

att riksdagen vid behandling av anslagen till riksarkivet, punkterna Avlöningar samt Omkostnader, ville

dels besluta att en gallringsavdelning inrättas i riksarkivet från den 1 juli 1954 med följande befattningar: 1 avdelningschef i Ca 34, en arkivarie i Ca 27, en amanuens i reglerad befordringsgång och en kontorist i Ce 13,

dels företaga de ändringar i personalförteckning och avlöningsstat för riksarkivet och den höjning av anslaget till avlöningar, som följer härav,

dels ock besluta att öka anslaget till riksarkivet för omkostnader med 7 400 kronor.

Stockholm den 27 januari 1954.

Margit Vinge.
